

Plan for drift og udvikling af skov & naturarealer ved Sneptrup Præstegård

Sneptrup Præstegård er beliggende i et meget smukt og kuperet landskab på sydsiden af det østjyske søhøjland og præget af kildevæld, vandløb og småskove ind imellem de dyrkede arealer. Skovene ligger fortrinsvis på de våde arealer, der historisk ikke har været egnet til dyrkning hverken til markafgrøder eller intensiv skovdrift og må i dag betegnes som "bondeskove". Skovene rummer mange halvgamle træer, der med lidt hjælp kan blive til rigtig gamle træer, der har stor værdi for biodiversiteten. De mange vandløb er grundlag for meget insekt- og dyreliv, og området rummer også stor landskabelig herlighedsværdi i de kuperede åbne arealer, der veksler med skovstykkerne. Der er med andre ord virkelig en stor værdi i dette smukke område, både hvad angår herlighed og biodiversitet.

Skiftende menighedsråd har primært støttet sig til "Skovdyrkernes" rådgivning vedrørende pasning af skoven, og det har historisk været en vigtig del af indtægterne på ejendommen. Nu er tiderne imidlertid ændret. Indtægterne via skov- og landbrugsaktiviteter er efterhånden små, og samtidig er der kommet væsentlig større fokus på klima og biodiversitet bl.a. indført via menighedsrådets indmeldelse i Grøn Kirke konceptet. Etablering af Præstegårdsstien har også givet et andet fokus i retningen af ønsket om flere oplevelser på turen rundt i skovene fremfor målrettet skovdrift med – i de senere år begrænset – økonomisk vinding. Med præstegårdsstien er der også kommet væsentlig flere skovgæster, der har flere forskellige formål med at færdes i området.

Kirkens arbejde kan ses, som det at lære mennesket at se ud over sine egne umiddelbare behov og få øje på den større sammenhæng, som det er en del af og afhængig af. Naturen og omgivelserne er i vid udstrækning det, som vi kommer af, og uden dem, ville vi ikke være her. Derfor må vi også give plads til den del af naturen, der ikke umiddelbart er nyttig for os

og ikke kun tænke på den kortsigtede gevinst; en tankegang, der jo også kunne gælde mennesket. For hvad betyder det i grunden, at vi skal holde den syvende dag hellig? At vi skal huske helheden, enheden, og for en stund ikke kun tænke på os selv og det, som vi umiddelbart anser for nyttigt.

Denne plan er udviklet med baggrund i ovenstående samt et ønske om at øge biodiversiteten i området ved at støtte udviklingen af forskelligartede levesteder (mikrohabitater). Målet er ikke urørt skov eller intensiv skovdrift, men en mellemting, hvor skoven forsigtigt plejes med henblik på at opnå en så stor diversitet som muligt samt evt. mulighed for at dyrke træer, der er egnet til tømmerproduktion (men ikke flis!). På sigt kan også græsarealerne tænkes ind i en samlet plejeplan.

Planen består af en beskrivelse af de enkelte delområder, som de fremstår i dag, samt hvilke tiltag vi foreslår kunne gøres for at fremme mere liv og flere forskellige levesteder. Selve driften af skoven tænkes gjort med frivillige kræfter, dog kan der på sigt blive brug for professionel hjælp, når Folkeskoven skal tyndes om 5-10 år.

Planen er udarbejdet af Skovgruppen v. Snetrup Præstegård, som består af en 5 medlemmer med hver deres baggrund og interesse for emnet; biolog, tidl. skovarbejder og naturentusiast Flemming Alleslev, folkeskolelærer og jæger Anne Møller Jørgensen, Jonas Olsen, fugleentusiast og præst Hans Marstrand samt agronom og biomimiker Pernille Lethenborg. Vi har fået rådgivning og inspiration fra forstkandidat og dr. agro Christian Nørgaard Nielsen fra SkovByKon, biologisk konsulent Erik Dylmer samt biolog Kim Aaen fra Skanderborg Kommune. Desuden har vi hentet inspiration fra bøgerne "Landskabets Skjulte Muligheder" redigeret af Christian Nørgaard Nielsen og skrevet af en række kapaciteter indenfor forskellige biologiske discipliner samt bogen "Forvaltning af biodiversitet i dyrket skov" skrevet af forskere fra Københavns universitet og udkommet i 2020.

Kort resumé af planen

De enkelte skovstykker er meget forskellige i oprindelse, diversitet og alder, men fælles for dem alle er, at der findes fine halvgamle træer, der har potentiale til at blive rigtig gamle, og det er nok det, der er allervigtigst for at få en biodivers skov. Samtidig er det det, der gør vores område allermest interessant. Vi foreslår derfor, at plejen af skoven koncentrerer sig om at udpege og værne om disse træer. Det gøres ved at sørge for, at de ikke bliver generet af opvoksende mere dominerende arter ved enten at fælde disse eller ringbarke dem. Fældning bør foretages skånsomt uden brug af køretøjer og veddet efterlades i skovbunden til glæde for biodiversiteten medmindre træet kan bruges som tømmer.

Arealet er præget af flere fine vandløb, men et stillestående vandhul er en oplagt mangel. Det lune vand, der opstår i et lavt vandhul, er et særligt fint levested for insekter og padder, der igen giver rigt fugleliv. Det er derfor øverste prioritet på ønskelisten. I samarbejde med Skanderborg Kommunes biolog er der udpeget et areal på ca. 2000 m² nedenfor Folkeskoven som egnet til formålet. Yderligere undersøgelse af hydrologien, samt tilladelse fra kommunen kræves før endelig beslutning.

Desuden er det oplagt at kigge på mindre tiltag som etablering af læhegn mod nord, åbning af bæk/grøft også mod nord, etablering af stenbunker, insektvolde, blomsterstriber, opharvet jord samt placering af sten i et udrettet vandløb. Disse tiltag kan langt hen ad vejen gøres uden, at det har de store omkostninger – måske lige bortset fra læhegnet. Det er heller ikke noget, der på nogen måde forstyrrer driften af landbrugsarealerne.

Vi glæder os over, at der er kommet heste på nogle af græsarealerne. De store græssere har stor betydning for biodiversiteten, og vi kunne drømme om, at de lave arealer mod nord også vil kunne afgræsses. Der er tale om arealer, der ikke har været pløjet i mange år og er lavbundsarealer og som sådan formodentlig vil blive udpeget som paragraf 3 arealer, der fra 2022 ikke må hverken gødes eller sprøjtes. Med det rette græsningstryk – og evt. helårsgræsning – kunne disse arealer måske udvikle en mere biodivers plantesammensætning. På sigt kunne etablering af et kogræsserlaug være en mulighed her.

Oversigt over området.

Præstegårdsskoven består af ca. 10 ha skov. Den eksisterende skov består af 5 klart adskilte mindre parceller. Hvis man følger præstegårdsstien og begynder ved indgangen til Paradiset, kommer man til dem i følgende rækkefølge; numrene henviser til kortet.

- 1. Granhøjen eller 'Paradisets have' – ca 2,3 ha
- 2. Ellemosen – ca 0,85 ha
- 3. Egeskov og gammel skov/Bethlehemsskoven (løvpurren) – ca. 1,45 ha + 0,65ha
- 4. Ahornskoven (Tammestrupskoven) – ca. 2,4 ha
- 5. Kildeskoven – ca. 2,4 ha
- Folkeskoven er et jordstykke på ca. 5 ha af marken, som er ved at blive tilplantet, der er støttet af initiativet 'Danmark planter skov'. Det ligger ikke i forbindelse med stien, men for sig selv på bakken mod syd op mod motorvejen.
- Desuden 2 engstykker, Valkær, der er det gamle navn for engen nordøst for præstegårdshaven, på ca 2,5 ha, samt engen ved Ellemosen, som vi også har inddraget i tankerne om omlægningen.
- Da det for nyligt er blevet besluttet, at præstegården i fremtiden ikke vil være præstens bolig, er præstegårdshaven nord for gården og stødende op til Valkær, også et område, vi tænker kan inddrages i planen.

Granhøjen eller Paradisets have.

Den ligger på en bakketop mod øst med sandmuldet jordbund med en god udsigt over præstegården mod vest og også udsat for vestenvinden. I midten er der lavet to shelters med bålplads. Terrænets variation tyder på, at der tidligere er blevet gravet grus; en rævegrav findes også. Nåletræer og løvtræer står mellem hinanden med blandet tæthed, både hvad alder og højde angår; alder ml. ca. 5 og 80 år. Også træhøjden varierer, ofte med en stor forgrening. Modsat alle de andre steder spiller vinden nok en stor rolle her. Der er et område med tæt brombærkrat og lav vegetation men også store åbne områder med bl.a. bregner. Længst mod nord har japansk pileurt bredt sig under træerne.

Skoven er meget varieret med mange træarter; de ældste træer er eg, bøg, ahorn, ask, lærk og gran; navnet Granhøjen antyder, at gran tidligere har været dominerende. Der er unge pil, røn, birk, ahorn og en koloni af plantede unge sitkagraner. Der er tillige adskillige væltede træer, der har fået lov at ligge. Også udgåede træer, der stadig står på roden, findes; heriblandt er også asketræer, der er på vej til at gå ud. Det er vegetationsmæssigt den mest varierede af parcellerne. Samtidig er der få træer, der ville have værdi som gavntre.

Ellemosen.

Den ligger neden for bakken med Paradisets have og ligger for enden af en mose, hvor der for bare ca. 60 år siden blevet gravet tørv. Et lille vandløb fra sydøst løber ned i Ellemosen.

Området er permanent fugtigt, og det er tydeligt, at det har fået lov til at passe sig selv og vokse til. Det har nok haft stor betydning for tilgroningen, at vandet fra mosen drænes væk via en drænledning i engen til bækken. Tidligere er det sket via en drængrøft. Der er mange væltede træer blandt de op mod 20 meter høje træer. Elletræerne er nok ca. 20-50 år gamle og er mest dominerende. Der har tydeligvis været stævningsdrift på rødæl tidligere; derom vidner de ofte store 'trunter', som består af de nye skuds rødæller, som er vokset uden om den gamle stub, så træet nærmest står på stylder; nogle af træerne er væltet; de står lidt skrøbeligt på de tynde stylder. Ofte er der vokset røn eller ahorn op og ud imellem "stylderne". Foruden rødæl er der også mange ahorn, røn, birk og enkelte elme, ask,

fuglekirsebær og også unge bøgetræer. Det er således en blandet løvskov, der er på vej. Mosen er drænet via et rørlagt dræn ude i engen. Det har sikkert betydning for, at nye

løvtræer, særligt ahorn, har fået så godt fodfæste.

Ud mod engen er et skovbryn af overvejende hylde og hæg. Længst henne i mosen mod syd er der kun høje slanke rødæller, der ikke har været stævnet – der er ingen trunter – samt pil og stort set ikke andre træarter, men her er der også væsentlig mere fugtigt; en pile- og ellesump. Denne del hører ikke med til præstegårdens skov, men det er tydeligt at se, at dræningen har medført tilgroningen. Der er stadig et permanent vandspejl i denne del af mosen, hvor der også senest er blevet gravet tørv.

Løvpurren - Egeskoven ved Bethlehem og den gamle skov ved bækken.

Området kaldes nogle steder for 'løvpurren'; ordet betyder noget i retning af 'ny løvskov'; der findes heller ikke et eneste nåletræ her. Det er alligevel et meget varieret område. Den består af en ældre løvskov omkring en bæk i et lavtliggende fugtigt område, hvor der tidligere har været et vandhul/skovsø, som nu er væk/fjernet, der hvor bækken kommer ud under motorvejen. Bækken snor sig gennem området, og vegetationen er blandet løvskov; rødel og røn er dominerende, men også ahorn og pil findes med mange væltede yngre træer, pga. den fugtige jordbund. Det er et vanskeligt område at færdes i pga. jordbunden; en gammel vej, hvor der ikke vokser noget, gør det dog muligt at besigtige området. Langs den nederste del af bækken står nogle store gamle smukke løvtræer, overvejende bøg men også eg og rødel, med brede dybe kroner sammen med en opvækst af unge ahorn.

Dernæst er der op ad bakken mod nord plantet egetræer i rækker for 20 - 30 år siden i den midterste del. De er høje og tynde, kun med grene i toppen, og plantet sikkert mhp. egeskov og tømmer. En del er gået ud pga. pladsmangel. Der er ind i mellem i rækkerne

tilsyneladende plantet hæg og kirsebær, som er vokset sig pænt store. Mod øst er det, overvejende yngre, selvsåede ahorn, der også står tæt, men også unge ege og et par store dybkronede gamle bøge. Oppe på toppen mod nord og mod vest ved motorvejen er det også ahorn, der dominerer, men også mange selvsåede kirsebær, ege- og bøgetræer findes.

Ud mod marken mod nord er der et tæt lavt skovbryn med brombærkrat og hassel.

Hegnet op mod motorvejen er delvist ødelagt af væltede træer fra skrænten og rådne hegnsplæle; vejdirektoratet er kontaktet.

Ahornskoven.

Navnet Tammestrupskoven findes på et §3-kort og hidrører fra, at også den parcel tidligere, før motorvejen blev anlagt, har været en del af Tammestrups skove. Skoven ligger mellem motorvejen og bækken og skråner mod nordøst. Jordbunden er leret. Træerne er

overvejende en tæt bestand af både yngre og ældre ahorn med enkelte gamle (kendes på barken); derfor har vi kaldt den ahornskoven. Der er ind i mellem asketræer, de fleste med asketoptørre, store, ældre bøgetræer, enkelte nåletræer og nogle meget store lærketræer i den nordlige ende. Der er hist og her lidt undervegetation af bl.a. unge bøge- og elmetræer. Der er ellers generelt tale om høje træer med slanke stammer og et lille kronlag. Der er mindre permanent fugtige områder midt på bakken. Vandet stammer bl.a. fra motorvejen, hvorfra der er et dræn. Her er der for nogle år tilbage fældet 4-5 syge asketræer, hvilket har skabt en lysning; stammerne ligger der endnu sammen med nogle få ask, der selv er væltet, sikkert pga. askesyge. Det har givet plads for en koloni af hindbær. Et meget gammelt udgået, knækket og trøsket stort bøgetræ samt et andet yngre, der for nylig er knækket midt på og har fået lov at blive. Et tæt skovbryn af forskellige lave buske mellem nogle store gamle bøge 'lukker' skoven mod marken mod syd.

Ned mod bækken, som afgrænser skoven mod øst ned til engen, Valkær, er der ahorn og ældre bøgetræer og langs bækken også rødelt. Også der er der væltede bøgetræer, sikkert pga. den våde jord, de står i.

Kildeskoven.

Kildeskoven har navn efter de kilder, bl.a. Helligkilden, der kommer op af jorden og har skabt en lille skovsø. To andre steder kommer der også vand op, måske fra bakken, og der har været lavet drængrøfter ned gennem det lave terræn. Her samles det i en grøft, der leder det ned gennem engen i en grøft og videre ned i bækken.

Skoven er i den nordlige og vestlige del, hvor jorden er mindst våd, præget af de meget højstammede ældre bøgetræer, enkelte store gamle nåletræer (grandis, ædelgran?) samt ældre ahorntræer; de er nok op mod 30 meter høje. Egetræer findes også. Ind i mellem er en ung generation af løvtræer på vej. Mod vest mod præstegården er det en meget åben skov, hvor der ligefrem er græsvegetation.

I den fugtige del af skoven op mod Sortholmvej er træerne generelt yngre. Bøg og ahorn dominerer, men der findes også unge elme- og asketræer. Flere, også ældre træer, er væltet

der, hvor jorden er blød og permanent våd. Om sommeren tager løvet i bøgetræernes kroner det meste lys.

Langs Sortholmvej står en række gamle dybkronede bøge; toppen på nogle af dem er blevet sprængt væk, fordi de er syge og truede med at vælte ud på vejen; toppen har fået lov at blive liggende i skovbunden.

På ca. samme tid blev der også taget nogle store bøgetræer ud til brugstræ.

Det gælder også på den anden side af asfaltvejen, hvor nogle store gamle bøgestammer er slæbt sammen og har fået lov at blive liggende; et resultat af den nylige sprængning/fældning. Her ses også yngre elmetræer samt en mængde helt unge asketræer i skovbunden. Nogle store gamle askestubbe vidner om, hvad der før også har vokset. Ellers er det ældre bøgetræer, der er dominerende.

I det ret åbne skovbryn vokser bl.a. hassel og hylde.

Fra Kildeskoven går en sti på en brink langs en drængrøft, der går mod nord ud i engen. På brinken står nogle gamle ege- og bøgetræer; måske en rest af et gammelt levende hegn. Nogle af dem er meget gamle og i kraft af deres alder på forskellig vis skadede af rådne eller knækkede grene og stammer. En gammel bøg er fuldstændig hul men med friske bladknopper. Det er træer, der må betegnes som veterantræer og livstidstræer.

Bækken og engene.

Bækken kommer ud under motorvejen i Løvpurren og snor sig så gennem skoven forbi Bethlehem og præstegården og ud gennem engen og forsvinder så igen under motorvejen tilbage i skoven på den anden side. Den bliver senere til Horndrup Bæk og løber ud i Tåning Sø, og den afvander hele vejen de skove, enge og marker, den løber igennem, bl.a. også via de dræn, der er tilsluttet. Drængrøften fra Kildeskoven ender også i bækken, ligesom engen Valkær nord for præstegården drænes via bækken.

På præstegårdens jord er der overalt langs bækken en vegetation af både yngre og ældre træer; fortrinsvis rødel men også ask og eg.

Den del af bækken, der løber i skoven og ned forbi præstegården slynger sig naturligt og har en fin bund med sten og insektlarver (vårfluer). Den del, der er ude i engen, er derimod stort set uden sten, men med bundsediment af jord. Den er blevet rensat op af og til for at kunne dræne engen for vand, så engen har været til at færdes på.

Ellemosen og engen sydvest for samt marken neden for folkeskoven afdrænes også, via et lukket rørlagt dræn; sandsynligvis ud i bækken, men vi har ikke fundet udløbet. Engen er så våd, især i den sydlige ende, at det har været vanskeligt at slå hø på den. Også det lave område af marken neden for folkeskoven drænes ad den vej.

I engen nærmest præstegården er der også en drængrøft, som dog slet ikke er vedligeholdet men tilsyneladende har fået lov at gro til. Det ser ud som om, engen her er meget mere fugtig. Det ses bl.a. også på præstegårdsstien, som går tværs over engen, hvor denne støder op til præstegårdshaven; her er det ofte meget vådt.

Folkeskoven

Det seneste tiltag i skoven er plantning af ny skov op imod motorvejen syd for gården. I skrivende stund er plantningen endnu ikke færdig. Planen er, at der plantes lind-, birk- og egeskov, men ikke i renbestand. Ca. 60 % af træerne bliver hovedarten og resten bliver andre hjemmehørende arter (naur, røn, hæg, kirsebær, spidsløn, hassel, hyld, skovæble, stilkeg, avnbøg, mirabelle, benved, valnød, skovfyr, hvidtjørn, slåen, vrietorn og tørst). Der plantes også nogle enkelte rødask, rødeg og ægte kastanje. Rødel plantes som ammetræ, der er hurtigvoksende, og dermed hjælper med at trække de øvrige træer op, så vi hurtigt får fornemmelsen af skov. Der er desuden planlagt et skovbryn rundt om hele stykket bestående af hjemmehørende buske og nogle af de træer, som ikke bliver så store (kvalkvæd, hyld, hassel, fjeldrøds, dunet gedebled, slåen, rød kornel, æblerose mm.) Stykket bliver hegned de første 5-7 år for at hindre hjortevildt i at holde træerne nede.

Skoven er først og fremmest tænkt, som en klimaskov dvs. målet er mest muligt vedproduktion, der kan lagre CO₂. Derfor har vi også besluttet at følge gængse principper for skovplantning velvidende, at det betyder en del arbejde med udtynding på sigt, og det ikke nødvendigvis giver den mest diverse skov. Vi har diskuteret muligheden for at lade en del af skoven følge naturlig suggestion, og med Vejdirektoratets beslutning om ikke at deltage i projektet på deres del af arealet, bliver der mulighed for at få det til at ske. Deres ½ hektar er nemlig allerede indhegnet og jordbearbejdet – fordi vi havde en forhåndsgodkendelse fra dem, men de har altså trukket sig lige inden plantning. Det bliver spændende at følge den del af arealet sammenlignet med det plantede areal – ikke mindst for skolebørnene, der får en unik læringsoplevelse.

Summa summarum.

Der er kun set på det, der definerer skoven, nemlig træerne, og ikke på alt det, som deres tilstedeværelse, vækst og henfald fører med sig og giver mulighed for af forskellige livsformer.

Der er tale om 5 til 6 meget forskellige skovtyper, og skovene er små; mht. alder, typer af træer og vegetation og fugtighed adskiller de sig fra hinanden; fra den meget unge egeskov til de meget gamle veterantræer i Valkær; og fra den tørre Paradisets have til Kildeskoven og den sumpede skov omkring bækken i Løvpurren. Løvtræer er langt mest dominerende, og blandt dem er det ahorn, bøg, eg, og rødel, der falder i øjnene; i de våde områder er rødel og røn dominerende. Ahorn har mest karakter af et ukrudtstræ; det spirer meget let, og det vokser også i skygge; der er tilsyneladende ikke foretaget noget i forhold til dens opvækst og udbredelse, der har fundet sted i mange år.

Paradisets Have er den eneste skov, hvor der også er et busklag hist og her. Ellers er det de øvrige steder, når vi ser bort fra enkelte skovbryn, høje slanke træer med en lang stamme og en lille kronelag, der dominerer, også blandt de unge træer. Kronlaget lukker de fleste steder effektivt af for lyset i vækstsæsonen, og lyskrævende træer, buske og planter har det svært.

Det meste af skoven fået lov at passe sig selv. Plantningen af egetræer i egeskoven for 20 - 30 år siden og af nogle sitkagraner i Paradisets have for ca 10 år siden samt fældningen og sprængningen af nogle store bøge i Kildeskoven er det seneste tiltag.

Værdier – økonomiske og naturmæssige.

Kildeskoven rummer i tømmermæssig forstand de mest værdifulde træer i form af høje, slanke bøgetræer, hvor mange har karakter af søjler. Der er også enkelte store gamle nåletræer (Grandis?) samt de store lærketræer i Ahornskoven, der også repræsenterer en værdi i den henseende, men der er få stammer. Ahorntræerne her kan på sigt også have en stor værdi som brugstræ.

Den nyplantede egeskov har en potentiel tømmer værdi om mange år.

De ældste bøge- og egetræer i den gamle skov ved Bethlehem er for dybkronede og krogede til at have stor tømmermæssig værdi. Mange af den slags træer er i andre skove på det seneste blevet fældet og brugt til flis hugning. Det samme vil gælde bøgetræerne i Ahornskoven.

I naturmæssig henseende rummer de et stort potentiale. Foruden de store kroner er flere af dem skadede efter afbrækkede grene og er angrebet af svampe.

Der er sandsynligvis ikke nogen specielt truede eller bevaringsværdige biotoper, planter eller dyr i området. Det kan dog bedst vurderes i sommerhalvåret. Veterantræerne, dvs. de tidligere omtalte meget gamle og ofte naturligt skadede bøge og egetræer, herunder også de hule træer i engen Valkær, må også betragtes som havende en stor naturmæssig værdi; så gamle træer og især hule træer er efterhånden sjældne og dermed også det bidrag og muligheder, de giver for levesteder

En naturmæssig vigtig værdi ligger i den variation, der er parcellerne i mellem. De udgør hver især en niche og har hver deres særpræg og karakter, bestemt af de fysiske forhold og af deres historie og evt. tidligere menneskelige påvirkning. Det giver samlet set én spændende skov, adskilt af eng, mark, bakkedrag og præstegård; natur, menneske og dyrket land, bundet sammen af sti og vej. Det er et område, der indbyder til at se på naturen, ikke kun som adskilte dele, men som en helhed, en enhed. Der er naturmæssig værdi i vådområderne, i og omkring bækken, i de storkronede, gamle bøge-, ege og asketræer, de højstammede træer i Kildeskoven og i Ahornskoven, i Ellemosens særegne karakter, og i Paradisets have's store diversitet på et lille område. Her bør der være opmærksomhed på den japanske pileurt; den skal ikke have lov at brede sig yderligere.

Skovens "dybe, stille ro", som også må siges at være en værdi, er ikke altid så let at finde pga. støjen fra motorvejen, men den findes! Det opdages f.eks. når man ved Bethlehem trods motorvejen både hører og ser en spætmejse ved et hul i et af de store bøgetræer, ser en stor flagspætte, rødhals og gærdesmutte, en ræv eller et rådyr, finder svampe eller bare går og iagttager variationen i bevoksningen, måske mht. udseende, højde, alder, arter, tæthed og evt. den stemning, der følger med undervejs på en tur rundt. Det kan næsten overdøve støjen fra bilerne.

Et forslag til en plan for tiltag og den fremtidige drift.

Det overordnede ønske for den fremtidige drift er, at den tager højde for i hvert tilfælde ikke at formindske, men forhåbentlig kunne forbedre biodiversiteten i skovene og i området som helhed samtidig med, at der færdes mennesker på stierne i området. Det betyder, at det

Vi tænker i det lys en plan fremover skal fortsætte den naturnære skovdrift, der allerede har været praktiseret. Skovene skal have lov til at være skove på de betingelser, der er givet af de eksisterende fysiske forhold, dvs. først og fremmest lys, jordbund og fugtighed. De indgreb og den pleje, der skal foretages, skal gøres for at øge variationen af vækstmuligheder, biodiversiteten og give plads. Indgreb kan også gøres for at genoprette de naturlige fysiske forhold, der hvor de er ændret. Men der må også tages højde for den historie, de enkelte områder har, i form af menneskets påvirkning tidligere samt de ønsker, der er i anvendelsen fremover. Muligheden for at tage træ ud til tømmer eller evt. energitræ skal ikke på forhånd afskrives, men det skal afvejes i forhold til ovennævnte formål. Det gælder også for andre ønsker, vi måtte have for anvendelsen af området.

I lidt mere fagsprog vil det sige, at vi vil gøre så lidt som muligt, men vi skal gøre det, der er nødvendigt for at sikre eller forbedre dynamikken og diversiteten i de enkelte skove (alfadiversitet) og samtidig have blik for deres indbyrdes forskellighed (betadiversitet).

Hvilke strategier og værktøjer tænkes anvendt?

Umiddelbart ser vi de følgende strategier relevante at anvende eller overveje for at forbedre antallet af nicher og levesteder.

- Vi kan fælde træer for at lave lysninger, for at udtynde og give plads til blivende livstidstræer, give plads til dybkronede træer, skabe foryngelse og vegetation i skovbunden og få dødt ved i skoven. De fældede træer bliver i skoven, medmindre de kan bruges til tømmer.
- Vi kan "ringe" enkelte træer, dvs. skære barken over i en ring hele vejen rundt om stammen. Så forhindres transporten af sukkerstoffer fra toppen til roden, og træet og roden vil gå ud. Men stammen vil blive stående i mange år og være levested for mange typer organismer. Samtidig vil der komme mere lys til bunden og mulighed for bundvegetation, og i kronlaget vil der blive skabt plads for de omkringstående træer.
- Vi skal have blik for at udvælge livstidstræer eller kommende veterantræer.
- Selvforyngelse med hjemmehørende arter prioriteres.
- Evt. indplantning af arter, der ikke kommer af sig selv.
- Vi tænker også på muligheden for at opsætte fuglekasser og etablere insektvolde og stenbunker.
- Vi vil se på, om der er steder, hvor der kan plantes læhegn, lavere kratvegetation lignende lavere vegetation. Menighedsråd og forpagteren skal naturligvis inddrages i den beslutning.
- Blomsterstriber og bar jord til hønsefuglene kan etableres bag Granhøjen, hvor ridestien går.
- Vi ser på muligheden for at forhindre dræning og hurtig afstrømning af vand, dvs. muligheden for at genoprette den naturlige hydrologi. Hvis det er muligt, kan der etableres blivende vandhuller på passende steder. Umiddelbart er det mest oplagte sted lige nedenfor Folkeskoven i en lavning på det areal, der senest har været pløjet, og som ligger lige op til det vedvarende græsareal mod syd.
- Mulighed for at indhegne en del af området og lade kreaturer græsse og færdes; dette vil kunne bruges for at genskabe et mere balanceret og naturligt miljø. Det er dog en større beslutning; der vil være væsentlige udgifter til hegning, og formentlig vil det også kræve dagligt tilsyn. Det er med stor glæde, vi har konstateret, at forpagteren har arrangeret sig med en hesteejer om at få afgræsset en stor del af arealet. Det er en god start i forhold til at få store græssere til at blive en del af dynamikken i området.

Forslag til plan for de enkelte parceller.

Den nye egeskov og den gamle skov ved Betlehem.

Som omtalt er den meget varieret, især grundet de fysiske forhold, og det skal den vedblive at være.

- Våd- eller sumpområdet langs bækken skal vedblive at være vådt og sumpet; en mulig retablering af skovsøen skal overvejes. Det er et område, hvor træerne ikke bliver ret gamle, før de vælter, og det skal de have lov til at fortsætte med. Der er masser af dødt ved og træer, der dør på roden. Et udpræget pionerområde.
- Området langs bækken og hen mod Betlehem med de gamle, dybkronede træer skal bevares som livstids- eller veterantræer; mindst ét bøgetræ ved bækken er på vej til veteranstatus. Hvis der er omkringstående generende træer, kan de ringes. De mange unge ahorn, der er på vej op, fjernes. Man skal være opmærksom på grene, der hænger ud over vejen.

- Området med de plantede egetræer skal passes således, at der dels udvikles retstammede træer, der kan blive til tømmer, dels at der udses et par eller tre træer, der kan få lov at udvikle en dybere krone og blive til gamle træer.
- Området med de opvoksende ahorn, øst for egestykket, skal fortsætte. Det skal dog udtyndes og det gøres ved at ringe nogle træer. De
- store bøgetræer skal have lov til at blive gamle og skal have plads. Er der ege, skal de prioriteres.
- Området vest for egestykket er blevet udtyndet så det bliver et mere lysåbent område. Egetræer er blevet prioriteret. Der er en del kaprifolium, og det er ønskeligt, at der kommer en opvækst af flere buske her.
- På toppen er en yngre generation af bøge på vej sammen med en del fuglekirsebær, der nok har fungeret som ammetræer. Det hele skal blive stående, bortset fra de ahorn, der også er iblandt; de vil blive ringet.

Der er påbegyndt en kraftig udtynding af først og fremmest ahorn men også ege for at få en mindre tæthed og mere plads til blivende træer; også enkelte kirsebær og hæg skånes. Nogle træer ringes. Der laves plads rundt om de gamle bøge, så der bliver plads til kronen. De fældede træer får lov at ligge i skovbunden; vi overvejer at rydde lidt op nogle af stederne. Med tiden vil det være egetræer, der dominerer bakken med ahorn og bøg rundt om.

Ahornskoven.

Her er meget højstammede træer med et lille kronelag og kun lidt underskov og bundvegetation.

- En del asketræer er allerede fældet og væltet pga. askesyge, og der er flere på vej til at få samme skæbne i den midterste del af skoven. De bidrager alle til, at der kommer lidt mere lys ned.
- Den store dominans af ahorn fortsætter, men nogle træer skal ringes/fældes. På sigt vil der være mulighed for en del gavntræ.
- Der skal gives plads til et par lysåbne områder; dels på toppen omkring det væltede bøgetræ, dels i det område, hvor der allerede er påbegyndt en åbning. I forbindelse med det får de få store bøgetræer mere plads.
- De selvsåede grantræer fredes og skal have lov til at blive store; ligeledes fredes opvæksten af nye bøge.
- De store lærketræer skal blive indtil videre.
- Evt. kan der laves en lille sø, hvor drænvandet fra motorvejen kommer ud, ved at forhindre, at det løber videre ned ad bakken.
- Det kan overvejes om noget af skoven syd for stien kan være en del af indhegningen på bakken eller engen, således at kreaturer ville have adgang.

Ahornskoven vil med tiden at fortsætte med at være en blandet skov, hvor bøgen vil blive mere talrig, da en foryngelse er på vej. I den nedre del mod bækken og engen kan de store bøge have brug for plads for de unge ahorn.

Kildeskoven

Store lyse bøgetræer, iblandet ahorn og nogle gamle høje nåletræer med et lysåbent område med drænggrøfter og et mørkere vådt/sumpet område med kildevæld og vandhuller og væltede træer; spredt opvækst af unge løvtræer, heraf mange ahorn.

- Såvel det lysåbne område som det mørke og fugtige område skal bevares, som de er; et mere "kultiveret" i forhold til det naturligt fugtige.

- Blokering af dræn og drængrøfter anbefales ofte for at få en naturlig hydrologi, men det er næppe en god ide her.
- Blandt de store bøge er nye livstids- og veterantræer på vej, særligt mod marken mod nord; de kommer til at være "arvtagere" for de gamle, der står langs drængrøften i engen.
- Det lysåbne område i den nordlige og vestlige del rummer mange store retstammede bøgetræer, der kan blive værdifuldt tømmer, og det kan prioriteres at udvælge nogle træer til det formål.
- En selvforryngelse af træer er på vej.
- Evt. kan det lysåbne område være en del af en indhegning, så der kommer kreaturer og græsser området.
- De meget store graner skal blive, fordi de er de største og ældste grantræer i skovene og også af hensyn til det liv, der knytter sig til dem.

Granhøjen/Paradisets have

Højtbeliggende og vindpåvirket med meget kuperet terræn med bålplads og shelters og en gammel rævegrav; blandet og stort set urørt løvskov med lidt nåletræ med en lille beplantning af yngre sitkagraner. Der er en del egetræer, særligt i kanten. Der er japansk pileurt i den nordligste del.

- Den urørte og blandede skov med selvforryngelse skal fortsætte.
- Underskoven med krat bestående af især brombær, bregner og hyld bevares.
- Der skal tages hensyn til shelterne og stierne, hvis der er fare for udgåede træer, der vil vælte, kan ødelægge dem.
- Nogle ahorn kan ringes eller fældes, dels fordi den ikke skal brede sig mere, dels fordi de lysåbne områder skal bevares, dels for skabelse af dødt træ.
- Udvikling af dybkronede livtidstræer og veterantræer, også langs skovbrynet, skal prioriteres.
- Den japanske pileurt skal holdes nede ved, at nye skud fjernes/klippes ned så ofte, det er muligt i løbet af året. Den kan måske også skygges væk, men det er næppe muligt alle steder. Særligt skal dens spredning begrænses.
- Om min. 10 år kan man overveje at udtynde sitkagranerne, hvis de ikke har gjort det selv.

Ellemosen

En urørt skov, der dog er drænet via et dræn i engen ved siden af, men ellers ikke påvirket siden træerne sidst blev stævnet; rødæl med og uden trunter dominerer sammen med ahorn og røn, men også pil, birk og gamle ask og unge bøge findes; generelt høje træer i den lavtliggende gamle mose, der ligger i læ; nogle med fugleredder i toppen. Meget udgået og væltet træ.

- Det er næppe realistisk at føre hydrologien tilbage ved at forhindre dræningen, så området igen bliver mere fugtigt pga. en nærliggende ejendom og måske også engen, der vil blive endnu mere våd.
- Det er en forholdsvis ung, men i relativ lang tid urørt skov, hvor dræning har muliggjort den store vækst af træer.
- Det er den skov, der senest blot var mose og vådområde og nu næsten tørlagt og altså på vej til at blive en anden type skov. Hvilke træer, der vil indvandre, ud over ahorn, vil tiden vise. (Ahorn er i DK et ungt træ, der jo meget let spreder sig).

- Ved fortsat dræning vil flere asketræer men måske også elm, og eg med tiden kunne vokse her ved siden af ahorn og fortrænge nogle af pionerarterne rødell, røn, birk og pil som er de dominerende nu. Der står enkelte små bøgetræer nu, men de vil få det svært i den våde jord.
- Ahorn står næsten overalt, men særligt i den nordlige ende står en del store ahorn, hvoraf nogle bør ringes for at minimere mængden af ahorn.

Engene og forslag til, hvordan de også kunne anvendelse.

Ved en gennemgang af engene i området sammen med Kim Åen fra Skanderborg Kommune ser det ud til, at de skal bevares, som de er, og at de fra 2022 ikke må gødes.

- Der er nogle steder resterne af hegn, såvel ved engen ved Ellemosen som ved engen Valkær, hvilket viser, at der tidligere har været indhegninger der. Det kan overvejes at lave nye indhegninger og lade det afgræsse om sommeren, evt. via etablering af et "kogræsserlaug". Det vil holde græsset nede og give anledning til en helt anden flora og mange insekter vil få levesteder her.

Engen Valkær

- Drængrøfterne i Valkær ender i brønde, der står i et tilgroet område. Brøndene er forbundne via et rør. Dette kunne graves op og i stedet kunne der etableres et vandhul imellem brøndene. Dette vil kræve en snak med en vandløbsmand, Lars Møller, fra Skanderborg Kommune.
- Mellem nabomarken og den øverste drængrøft kan der plantes et hegn, evt. af pil, som dels vil optage mange næringsstoffer, der ellers siver ned fra marken, dels vil det være et skjul og levested for dyr.
- Bækkens værdi som levested vil kunne forbedres væsentligt ved at lægge nogle sten, store som små, ned i bunden. Som den er nu, fungerer den kun som en vandafledningsgrøft og er uden meget liv. Stenene vil være levested for bakterier og alger, der omsætter næringsstoffer, og for insektlarver af forskellig slags og dermed også for dyr højere i fødekæden.

Engen ved Ellemosen

Som sagt drænes såvel engen som marken i umiddelbar nærhed. Det sker via hver sit drænrør. Området har tidligere været en del af mosen, og dræningen har muliggjort dyrkning. Vi forestiller os det som et naturligt sted at etablere et større vandhul.

Hvis man afpropper drænrøret fra den lavtliggende mark neden for folkeskoven, vil der være mulighed for at etablere et vandhul her. Området er i forvejen lavt, og et vandhul på mellem 500 og 1000 m² vil kunne etableres her. Det kræver naturligvis, at menighedsrådet og forpagteren inddrages og er med på ideen.

- Det vil skulle udgraves – der er vejledninger for hvordan - og der er plads til den opgravede jord i umiddelbar nærhed.
- Der skal søges om tilladelse hos kommunen til etableringen.

Præstegårdshaven

Hvordan skal haven se ud, efter at det ikke mere er præstens have? Det har vi ikke nået at tænke ret meget over, men nogen skal jo til det en gang, og vi foreslår, at også den bliver en form for "kultiveret natur"; en lidt anden måde at sige "vild med vilje" på. Mere om det senere!

Afslutning

Mange ting er i forandring, og forandring er en naturlov, men det ser ud som om, forandringer finder sted hurtigere i disse og de kommende 100 år: antallet af mennesker på jorden øges temmelig hurtigt, næsten eksponentielt, og klimaet er også under forandring. I takt hermed kan det jo være, at vores syn på og brug af naturen vil forandres, når stadig færre mennesker bor i eller i nærheden af skov og natur, og stadig flere har brug for mad og resurser. Det kan virke som en luksus at ville prioritere naturen og dens mangfoldighed så højt. Men det er ikke en ligegyldig luksus; tværtimod er det den nærmeste kilde til at forstå, hvad vi selv kommer af, og hvad der er vores livsgrundlag. Det er en kilde til at give livet mening og give os medfølelse med alt andet levende. Det kan musik og gode historier også, men hvor er det også lige de kommer fra?